

İSLAM HUKUKU ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Sayı: 36
Ekim 2020

www.islamhukuku.com

www.islamhukuku.org

www.islamhukuku.net

ISSN 1304-1045

İSLAM AİLE HUKUKUNDA BOŞANMA NORMLARININ KAZAKİSTAN MEDENİ KANUNU İLE MUKAYESESİ

-Yürürlükte Olan Kazakistan Medeni Kanunu ve Yerleşik Geleneğe Bağlı Bir İnceleme-

İssatay BERDALİYEV*

Özet: Evlilik akdi yapılırken genellikle tüm hukuk sistemlerinde ilk şartlardan biri nikâhın devamlı olmasıdır. Bu nedenle evlilik akdi yapan taraflardan, hayatının sonuna kadar birlikte olmaları istenir. Evliliğe bu niyetle adım atılmasına rağmen bazı sebeplerden dolayı boşanma olabilmektedir. Süreç içerisinde yaşanan birtakım olaylar, hatta psikolojik değişimler de bunda etkili olabilmektedir. İslam hukukunda bazı şartlarla boşanmaya izin verildiği gibi, Kazakistan Medeni Kanunu'nda da gerekli delillerin bulunması durumunda veya tarafların müracaatıyla boşanmalarına müsaade edilmektedir. Müslümanlığı kabul ettiği andan itibaren Kazakların toplumsal ve bireysel geleneğinde İslam'ın etkili olduğu söylenebilir. Çünkü Kazak toplumunun geleneği İslam dini ve hukukundan etkilenmiştir. Böylece Kazakların geleneğindeki evlenme, eşler arasındaki sorumluluklar, çocukların eğitimi, boşanma ve sonrasında durumlar, aile ile ilgili birçok kelimeler ve ifadeler İslam geleneğine ve inancına uygun şekilde dönüşmeye başlamıştır. Orta Asya'da yani şimdiki Kazak topraklarında kurulan Büyük Karahanlılar devletinin kendilerini İslam yurdu olarak ilan etmiş olması bunun delilidir.

Anahtar Kelimeler: İslam Aile Hukuku, Kazakistan Medeni Hukuku, Evlilik, Nikah, Boşanma.

Comparison of Divorce Norms in Islamic Family Law and Kazakhstan's Civil Law -a Study on the Civil Code of the Republic of Kazakhstan and Based on Established Traditions-

Abstract: When making a marriage contract, one of the first conditions of the entire legal system is based on the continuity of the marriage. For this reason, legal systems require the parties to be together until the end of their life. Although this is the case in the beginning, divorce may occur due to some reasons or events or even psychological changes. Divorce is permitted in Islamic law for several reasons, as well as in Kazakhstan's civil law, when evidence is proven or via petition. Since Kazakh society adopted Islam, it can be said that the social and individual traditions have observed the conditions of Islam. Therefore, traditions of Kazakh society have been influenced by the Islamic religion and law. Thus, marriage, responsibilities between spouses, education of children, divorce and aftermath have strengthened with new norms. It is the proof of this that the Great Karakhanids declared themselves as their homeland of Islam in the current Kazakh lands of the stew in Central Asia before a long time passed.

Keywords: Islamic Family Law, Kazakhstan's Civil Law, Marriage, Wedding, Divorce.

* Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, mlm_kz@mail.ru

I. GİRİŞ

Evliliği sona erdiren durumlardan biri boşanmadır. Esasında evlilik sözleşmesi süre belirlenmeden, eşlerin hayatları boyunca birlikte yaşamalarını öngörmektedir. Ancak, bu evlilik devam ederken, ortaya çıkan bazı anlaşmazlıklar ile maddi ve manevi sorunlar vaktinde önlenemediğinde, boşanma söz konusu olabilmektedir. Tarihi sürece bakıldığında boşanmanın farklı şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan biri serbest boşanmadır. Buna “Hususi boşanma” ismi de verilmektedir.¹ Bu boşanma biçimin ilk ve orta çağlarda yaygın olduğu bilinmektedir. Evlenmede olduğu gibi boşanma da iradeye bağlı bir tasarruftur. Bu çağlarda boşanmak için mahkemeye dava açma veya belirli şartları yerine getirme gibi boşanmak için hâkimin veya önderin aracı olmasına ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu devirden sonra, boşanmayı yasaklayan toplumsal ve hukuki bir sistemin gelmesi ile evlilik akdi yapan eşlerin ruhen de birleştiğini ve bu birlikteliğin kutsallığına inanılmıştır. Bu nedenle evlilik sözleşmesinin taraflarca ortadan kaldırılmasına izin verilmemektedir. Bu sistem, Roma hukukunda görülmektedir.²

Roma Hukuku yazıldıktan sonra ilk yıllarında boşanma olaylarına rastlanmaz. Roma hukukuna göre evlilik akdi yapan tarafların zifafa girmesi ile boşanmaları yasak hale gelir ve bu kesinleşir. Zifaftan önce ise Papanın izni ile boşanma gerçekleşebilmektedir.³ Romalılarda veya Hıristiyanların bazı mezheplerinde boşanma yasağını XVI. yüzyıldaki reform hareketi ile sonlandırmışlardır. Bu devirden itibaren boşanma yasağı kaldırılmış ve boşanmak isteyenler mahkeme yolu ile boşanma sistemi geliştirmişlerdir. Hıristiyan dininde Protestan mezhebinin başlattığı bu sistem günümüzde birçok İslam ülkesinin hukuk sisteminde benimsenmiştir. Protestan mezhebinin bu kabulüne göre, zina, geçimsizlik, akıl hastalığı ve evlilik görevlerini yerine getiremeyenlerin eşleri evliliği sonlandırmak için mahkemeye boşanma talebinde bulunabilirler.⁴ Hukuk sistemleri hâkimin kararı ile boşanmayı kabul görmüşlerdir.

İslam hukukunda boşanma hakkı kural olarak kocaya aittir. Ancak bu hak mutlak olmayıp bazı sınırlandırmalara tabi tutulmuştur. Mesela, boşanma yetkisi ne kadar kocaya ait dese de, bazı durumlarda boşanma yetkisi karıya,⁵ eşinin şika-

1 Çin, *Eski Hukukumuzda boşanma*, s.18.

2 Yeni Ahit, Pavlos'un Korintoslulara Birinci Mektubu, 7/10. Matta, 19/9. Markos, 10/11,12.

3 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 19; Dalgın, *İslam hukuku*, s.213.

4 Feyzioğlu, *Aile Hukuku*, s. 274; Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku*, s. 338.

5 Serahsî, *Mebstû*, VI, 196.

yeti ile mahkeme veya üçüncü bir şahsa vekâlet yolu ile verilebilmektedir.⁶ Diğer taraftan nikâhlı karı kocanın her birinin boşanmaları yasak olan durumlarda da bulunmaktadır.⁷ Bununla birlikte, İslam hukukunda tarafların boşanma hakkı üç ile sınırlandırılmıştır ve bu hakkın bir defasında kullanılması bile hoş karşılanmamıştır.⁸ İslam hukukunda boşanma hem söz ile hem de mahkeme kararı ile gerçekleşirken, medeni hukukta sadece mahkeme kararı ile gerçekleşmektedir.

Kazakistan Medeni Kanunu'nun "Nikâh (karı-koca) ve Aile hakkındaki kanunu" uygulanmaya başladığı 7 Ocak 2012'den itibaren, Kazakistan'da nikâhı sonlandıracak yetkili makamın sadece mahkemeler olduğunu bildirmiştir. Kazakistan Medeni kanunda boşanma hakkı nikâhlı olan iki tarafa eşit olarak verilmiştir. İsteyen gerekçeleri beyan ederek mahkemeye dava edebilmektedir. Makalemizde yürürlükte olan Kazakistan Medeni Kanunu ve yerleşik geleneğin Hanefi mezhebi üzerinden inceleyeceğiz.

II. BOŞANMA İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistan Medeni Kanunu'nda boşanma şu şekilde ifade edilmiştir: "Evli olan eşlerden kaynaklanmayan ölümü "Fesh", gaipliği, ortadan kaybolma "infisah" gibi durumlarda veya tarafların birinin davası ile "talak" evliliği sona erdiren hâkimin kararı ile çıkartılan hüküm" diye tanımlanmıştır. Kazakistan Nikâh (karı-koca) ve Aile hakkındaki medeni hukuk kanununda boşandıktan sonra ise, akrabalığı, anne-babalığı, öz veya evlatlık çocuklar ile hukuki ilişkiler devam eder. (KCMK, 14. md. 4. fasıl.)

İslam hukukunda boşanma birkaç kavram ile ifade edilmektedir. "*Talak*" sözlükte bağdan kurtulmayı, ayrılmayı ve nikâhı sonlandırmayı⁹ ifade eder. Fıkıh terminolojisinde ise nikâh bağınyı çözmek, nikâh akdini sonlandırmak veya nikâh bağınyı kaldırmak¹⁰ amacıyla talak sözcüğü kullanılmıştır. "*Tefvîz-i talak*" Tefvîz sözlükte bir işi başkasına havale etmek anlamında kullanılır. Fıkıh terminolojisinde Tefvîz boşanma veya nikâh ile ilgili erkeğin hukuki yetkisini karısına veya başkasına vermesi.¹¹ "*Muhâlea*" Sözlükte "elbiseyi çıkarmak, soyunmak; ayırmak"

6 el-Ahzâb 33/28, 29; Buhârî, "Talak", 5; Ebû Davud, "Talak", 12.

7 Müslim, "Talak", 1, 17; Ebû Davud, "Talak", 4; Sâğirci, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, s. 639.

8 Bakara 2/229.

9 İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, "tlk" md.

10 İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, II, 570. İbn Kudâme, *el-Muğni*, VII, 66.

11 Lisânü'l-Arab, "fvz" md.

tır. İslam hukukunda hul, kadının kocası ile bir bedel karşılığında boşanmasıdır.¹² Sözlükte iki şeyi birbirinden ayırmak anlamına gelen “*tefrîk*” bir sebebe binaen karı koca arasındaki nikâhın mahkeme tarafından sona erdirilmesidir. “*Sünni talak*” Kitap ve Sünnete uygun boşanmadır. “*Bid’i talak*” Kitap ve Sünnete uygun olmayacak şekilde boşanmadır. “*Ric’i talak*” Dönüşü kolay olan boşanma anlamına gelen ric’i talak, erkek boşanma haklarından birini kullanır ve arkasında pişman olduğunda ise mehir vermeksizin geri dönme hakkının bulunmasıdır. Böyle durumlarda iddet süresi bitmeden karısına dönmelidir. “*Bâin talak*” ise tekrar nikâh ve bazı şartlar yer aldığına geri dönüşü olmayan boşanmadır. “*Beynûnet-i kübra*” eşlerin üç kez boşanma haklarının bitmesi ve tekrar evlenmek istediğinde bazı şartların meydana gelmeden tekrar evliliğe imkânı olmayan boşanmadır.¹³

III. NİKÂHIN SONLANDIRILMASI

Kazakistan medeni kanununda nikâhlı tarafların özel ve mali ilişkilerinin hukuki olarak durdurulması nikâhın bozulması olarak da tanımlanmaktadır. Evlilik karı kocadan birinin veya ikisinin aynı anda açtığı dava ile sonlandırıldığı (16. md.) gibi evli olanların birinin ölümü, gaip olması veya cinsiyet değiştirmesi ile de tek taraflı sonlanmaktadır.

A. Eşlerden Birinin Ölümü

Kazakistan Medeni Kanunu’nda devlet dairesinde “Nikâhlı” olarak kayıt altındaki karı kocadan birinin hayatını kaybetmesi ile mahkeme tarafından ölüm kararı verilir ve buna bağlı kararın çıktığı andan itibaren bu kişi ölü sayılır ve hayatta kalanın nikâhı buzulmuş olur (15. md.). Mahkeme kararı ile öldüğünü gösteren evrak verilir. Bu evrak, bir ay içinde ailesinden olan veya miras hakkı olan birine verilir (273. md.). Eşi ölen taraf ikinci defa evlenmek istediğinde eski kocasının veya karısının öldüğüne dair resmi evrakı göstermesi gerekir (270. md.). İslam hukukunda kocası vefat ettiğinde kadın dört ay on gün bekler (Bakara 2/234). İslam hukuk terminolojinde, kocası ölen kadının dört ay on gün beklemesine “iddet”¹⁴ denmektedir. Kazakistan medeni kanununda ise karı koca arasında evlenme konusunda bir ayırım yapılmadığı için, mahkemenin öldüğüne dair kararın çıkması ile isterse başkasıyla evlenebilir. (11. md. 2. başlık.)

12 Lisânü’l-Arab, “hâlyâ” md.

13 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 401.

14 *Lisânü’l-Arab*, “idt” md.; Sağirci, *el-Fıkhu’l-Hanafî*, s. 683.

B. Eşlerden Birinin Gaip Olması

1. *Gaiplik Kavramının Anlamı*

“Gaip” Kazakistan Cumhuriyeti 1999 yılın, 1 Temmuz, N 409. Medeni Kanunu (Özel Bölüm) 28. maddesinde, bir şahıs ikametgâh adresinde bulunmaz ve ailesinin haberi olmadan bir ay boyunca ortadan kaybolduğunda, bu şahsın gaipliğine dair işlemlerin başlatılabileceği hükmüne yer verilir. (K.C.M.K., (Özel Bölüm) 28. bab.)

İslam hukuk terminolojinde gâib “غ ء ب” kökünden türemiş, gâiblik - “yangın, harp, su baskını, deniz kazası gibi ölüm tehlikesi olan haller içinde kaybolan veya nerede olduğu bilinmeyen, kendisinden haber alınmayan kişinin akıbeti” olarak tanımlanmıştır.¹⁵

2. *Bir Kişinin Gaip olduğuna Hükmen Karar Verilmesi*

Kazakistan’ın N 409. medenî kanununa göre “**Хабар-ошарсыз**, gaip” terimi, hakkında mahkeme tarafından gaiplik kararı verilmiş kişiyi ifade eden teknik bir terimdir. Gaip, yani “**Хабар-ошарсыз**” kelimesinin medeni kanunda başka anlamda kullanılmadığına dikkat çeker. Çünkü bu kelime sadece “Ortadan kaybolan adam, muhatabın gayrı olan şahıs” için kullanılmıştır. Kazakistan Medeni Kanunu (Özel Bölüm) 31. md. bu şahsın kendinden haber alınmayan veya ikamet yerine dönmeyen, tanıdığı kimselerden de görmediği süre üç sene olur, dördüncü senesinden gün alırdı, eşi, çocukları veya başka mirasçıları tarafından mahkemeye “öldüğüne” dair dava açıldığında, mahkeme ilgili kanun maddesi gereği bu şahıs hakkında “öldü” kararı çıkarır. (K.C.M.K., (Özel Bölüm) 31. bab.) Bu hal, akıbetleri bilinmeyen bu kişilerin hukukî durumları ve menfaatleri üzerinde bir belirsizlik ve şüphe hâlidir. Böyle bir durum içerisinde yer almanın, özellikle varsa eşinin hakları yönünden, sakıncalar doğuracağı açıktır. Bu sebeple de Medeni kanunda bu süre üç sene ile sınırlı tutulmuştur. Kazakistan Cumhuriyeti Medeni Kanunu (Özel Bölüm) 28, 29, 30, 31, 32. maddelerinde gaip kişi ile ilgili hükümlere yer verilmiştir.

İslam hukukunda, kaybolan şahıs hakkında hükmen vefat kararı verilmesi için hayatta olmadığı kanaati hasıl olmalıdır. Bu konuda herkes hemfikirdir. Ancak bu durumun değerlendirilmesinde kaybolan şahsın sıradan biri veya herkes tarafından tanınan biri olmasına göre fakihlerin aynı fikirde olmadıklarını görmekteyiz.

15 Erdoğın, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri*, s. 152.

Mâlikî mezhebinin hukukçularına göre, denizde veya tabii âfet gibi çok tehlikeli durumlarda kaybolan adamın eşi, boşanmak için veya ikinci evlenme atkısını yapabilmek için dört sene bekler. Bu sürenin bitmesini beklemeden eşi mahkemeye tekrar, tekrar müracaat ettiği ise mahkeme tefrike hükmeder.¹⁶ Hanbelî mezhebinde de aynı şekilde bu süre dört senedir. Ancak çok tehlikeli şartlar altında kaybolmayan biri için Hanefî, Şâfiî mezhebinde kaybolan adamın 120 yaşına girmesi beklenir.¹⁷ Şayet kişi tehlike olarak sayılan savaş, denizde geminin batması, yangın, salgın hastalık ve tsunami gibi bir ortamda kaybolmadıysa onunla aynı yaşta olanların ölmesi ile veya yaşadığından ümit kesilmedikçe kişinin hükmen ölümüne karar verilemez. Günümüzde eşi ile olan nikâhının devamı ve boşanması konusunda İslam Hukukçularının çoğunluğu Mâlikî mezhebinin görüşünü makul görmekle birlikte eşinin talebi ile mahkemenin kararı ile de evliliğin sonlandırılabilirliği kabul edilmektedir.¹⁸

C. Eşlerden Birinin Cinsiyet Değiştirmesi

Yüce Allah Âdem'i (a.s) topraktan yaratmış ve ona ruhundan üfleyerek can vermiş (Bakara 2/30) ve ardında da eşini yaratılmıştır (A'râf 7/189). Görüldüğü üzere insanlar, erkek veya kadın olmak üzere iki ayrı cinste çift olarak yaratılmıştır. İnsan neslinin devamı ve varlığı cinsiyet farklılığına ve bunun sonuçlarına bağlanmıştır. Bunun dışında üçüncü bir insan cinsinin yaratıldığı veya bu özelliği taşıyan insanların olduğu bildirilmemiştir. Daha sonra bilimsel olarak, insanlar arasından "transseksüel, travesti ve eşcinsellik" gibi üçüncü bir tip cinsiyet tanımlanmıştır¹⁹ Cinsiyetin değiştirilmesi, erkeğin kadına, kadının da erkeğe dönüşmesi demektir. Buradaki dönüşme erkeğe ve kadına özel olan cinsel organların dönüşümü ve kişinin psikolojik olarak da değişmesidir.

Kazakistan Cumhuriyeti Nikâh (karı koca) ve Aile medeni kanununun 11. maddede 1. Başlığında "Aynı cinsten olan kimselerin evlenmeleri yasaklanmıştır." Erkeğin erkekle, kadının da kadın ile evlenmelerine izin verilmemiştir. "Evlilik hayatı sırasında, düşüncesini değiştirerek cinsini değiştirenlerin, boşanacağına dair veya nikâhının feshedileceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Bunun aksine, 25. maddesinin birinci başlığında "9-11 maddelerinde gösterilen şartlar bozulduğunda nikâh geçersiz olur" ifadesi yer almaktadır. Evli veya bekâr vatandaşların

16 Bilmen, *Hukûk-ı İslamiye*, VII, 222-223; Beşir Gözübenli, *DİA*, "Mefkûd", XVIII, 353-356.

17 Ali Haydar, *Risâle-i Mefkûd*, s. 21-22; Bilmen, *Hukûk-ı İslamiye*, VII, 221.

18 Serahsî, *Mebûsât*, XI, 35; Gözübenli, *DİA*, "Mefkûd", XXVIII, 353.

19 Hilal Özay, "İslâm Hukuku Açısından Cinsiyet Değiştirme", s. 5.

cinsiyet değiştirmesi hakkında, Kazakistan Cumhuriyeti N 193-IV. 18 Eylül 2009 tarihli, İnsanların sağlık ve sağlık sistemi hakkında Kanunu, md. 88. 2. başlık. 3. kısmında şöyle bir karar bulunmaktadır “Psikolojik (Zihinsel bozukluk hastalıkları) olan kişilerden başka, duygusal veya yaratılışından gelme bazı nedenlerin etkisinde kalan kimsenin cinsiyet değiştirme hakkı vardır”²⁰ Değiştirmek isteyenlere sağlık sistemi çerçevesinde kanun izin vermiştir. Ancak, cinsiyet değiştirdikten sonra kişinin evliliği veya başkada medeni hakları hakkında bir açıklama bulunmamaktadır.

İslam dininde cinsiyet değiştirme şöyle dursun, cinsiyet değiştirme düşüncesi ve karşı cinsiyete özel fiiller dahi yasaklanmıştır. “Üç kişi vardır, kıyamet günü Allah onlara nazar etmez: Bunlardan birisi de, erkekleşen kadındır”²¹, “Kadına benzemeye çalışan erkekleri ve erkeklere benzemeye çalışan kadınları Allah rahmetinden uzaklaştırsın”²² Bu hadislerin yanı sıra, Peygamberimiz Muhammed (s.a.s) erkek çocuklarına has giyecekleri kız çocuklar, kız çocuklarına has giyecekleri erkek çocuklar üzerinde görünce hoşnutsuzluk gösterip müdahale etmiştir.²³ Cinsiyet değişimi, insanların çoğalmasına engel teşkil etmektedir. Evlenmenin en temel amaçları olan insanlık neslinin devam ettirilmesi işlevini yerine getirmekten alıkoymaktadır. Bununla birlikte Yaratanın koymuş olduğu ilâhi dengeyin sarsılmasına neden olmaktadır.

Bu nedenlerden diyebiliriz ki, evlilik esnasında taraflardan biri cinsiyetini değiştirdiğinde, ikincisi de mahkemeye dava açarak boşanma isteyebilir. İslam hukukunda veya medeni hukukta “cinsiyet değiştirmekle nikâh sonlanır” maddesi bulunmadığı için boşanmaları özel bir irade beyanı veya mahkeme kararına bağlıdır.

IV. BOŞANMAYI GEREKTİREN SEBEPLER

Eşlerin nikâhı sonlandırması medeni kanunda belirtilen nedenlere dayanması gerekir. Boşanma davasının kabulü veya reddi bu nedenlerin oluşmasına bağlıdır. Nikâhlı eşlerin boşanma konusunda anlaşması, davalı tarafın kusurlu ve engelli olması veya üç sene hapis cezasına çarptırılmış olması Kazakistan Nikâh ve Aile Medeni kanununda sadece nikâhı sonlandırmayı gerektiren nedenler olarak

20 Kazakistan Cumhuriyeti N 193-IV. 18 Eylül 2009 tarihli, İnsanların sağlık ve sağlık sistemi hakkında Kanunu, 88. madde, 2. başlık. 3. kısım.

21 Ahmed b. Hanbel, “Müsned”, II, 134.

22 Buhâri, “Libâs”, 61-62; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 31.

23 Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 171.

belirtmiştir. 1928 yılında yürürlüğe giren “Aile ve Nikâh” medeni kanununda ise nikâhı sonlandırmayı için sadece iki sebep bildirilmiştir. Nikâh olan karı kocadan birinin ölümü ve iki tarafın geçimsizliğinin ispatlanmasıdır.

İslam Hukukunda boşanma mahkeme kararına gerek olmaksızın kocanın tek taraflı iradesi ile gerçekleşebilir. Koca karısını vekil aracılığı ile boşayabileceği gibi boşanma yetkisini karısına da verebilmektedir. Ayrıca İslam hukuku “tefrîk”²⁴ yolu ile de boşanmaya yer vermektedir. İslam hukukunda boşanma sebebi olarak sayılan irtidad gibi nedenlere Kazakistan Medeni kanununda yer verilmemiştir. İrtidad gibi meselelerde iki tarafın boşanma iradesinin içinde değerlendirilmiştir. Şimdi boşanma sebeplerini maddeler halinde vereceğiz.

A. Akrabalık

Kazakistan medeni kanununda akrabalar arasında evlenme yasağı getirilmiştir. (KCMK, 11. md., 3. başlık.) Bu kapsamdaki akrabalık, aralarında miras hakkı olan kimselerdir. Akrabalığın medeni kanundaki ifadesi şu şekilde gösterilmiştir: Akraba – Anne-baba, çocuklar, evlatlık alanlar, evlatlık olanlar, anne-baba bir ve anne baba ayrı olan erkek ve kız kardeşler, dede, nine ve torunlar. (KCMK, 1. md., 13. başlık.) Bu şahıslar arasında yanlışlıkla evlenme gerçekleştiğinde, hükme batıl sayılarak kanunen zorunlu olarak boşanma gerçekleşecektir. Geleneksel Kazak toplumunda akrabalık aynı soydan, yedi göbeğe kadarki şahısları ifade etmektedir. Bu nedenle toplumda yedi göbeğe kadarki şahıslar arasında evlenme yasağı “fesih” halen devam etmektedir, toplum bunun gibi nikâhın kıyılmasına engel olmakta, kıyılan nikâhı da aile büyükleri tarafından bozma kararı alabilmektedir. Bu yasak kanuni bir yasak değildir. İslam hukukunda ise akrabalık boşanma sebeplerinden değil, evlenme engelidir.²⁵ Akrabalık kısımlara göre evlenme yasağının olduğu gibi, yanlışlıkla evlendiğinde ise nikâhın bozulmasına da sebep olmaktadır.

B. İrade

Tarafların kendi irade istekleri ile nikâh aktın yapabildiği gibi yine kendi irade isteklerine göre boşanma yetkileri de bulunmaktadır. Bu boşanma nikâhli eşlerin kendi aralarında anlaşarak veya birinin talebi ile gerçekleşir.²⁶ Tamamı iradeye bağlı olarak boşanmaya, serbest boşanma denmektedir. Kazakistan Medeni kanu-

24 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 423.

25 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 169.

26 Akınturk, *Türk Medeni Hukuku Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*, s. 240

nunda iradeye bağlı boşanmada “Zina”, “Lian”, “Geçimsizlik”, “Hayata kast”, “kötü muamele”, “Onur kırıcı davranış”, “Küçük düşürücü suç işleme”, “Haysiyetsiz hayat sürme” ve terk etme gibi sebepler irade beyanında gösterilmelidir. Tarafların biri boşanmak istediğinde yukarıda gösterilen sebeplerin biri veya ona benzer nedenlerden biri olmadığı durumlarda tarafların barışması için süre tanınmaktadır. Bunun için Hâkim tarafların boşanması ilgili hükmü hemen çıkarmaya bilir ve altı aya kadar uzatmaya da hakkı vardır²⁷

C. Kusur

Boşanmanın sebeplerinden biri de nikâhlı olan karı kocanın (tarafların) birinde kusur bulunması ve bu kusurundan dolayı mağdur olan diğer taraf davacı olmalıdır. Kazakistan Cumhuriyetinin “Nikâh (karı koca) ve Aile” medeni kanunun on yedinci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrasında “Mahkeme evli taraflardan birinin tam kusurlu (cinsel iktidarsızlık, kısırlık veya vücudundan tiksiniş gibi) veya sınırlı kusurlu olduğu tespit edildiği durumlarda, tarafların birinin açtığı dava neticesinde nikâh sonlandırabilir” hükmüne yer verilmektedir. Evliliğinin devamında diğer tarafa bir yararının olmadığını düşündüğünde, kusurlu olan tarafın da boşama davası açma imkânı sağlanmıştır. Genel olarak baktığımızda, Medeni Kanunu’nda “kusur”, evlilik hayatının temelden sarsılacağına neden olacak büyük bir sebep olarak geniş ölçüde yer verilmiştir.

Eşler arasında kusurlu olarak yaşamayı yasaklayan kanun olmadığı için, kusurda sadece tarafların birinin rahatsız olması nedeniyle açılan dava neticesinde Mahkeme boşanmaları için tüm imkânları sağlamaktadır.

İslam Hukuk kaynaklarında kusur olarak ifade ettiğimiz “iktidarsızlık” kelimesine “unnet” veya “innet” terimi kullanılmıştır. İslam hukuk terminolojinde “innîn” iktidarsız, tenasül uzvu olduğu halde hastalık, yaşlılık, sihir veya sarsıntı gibi belli veya belirsiz sebeplerden dolayı,²⁸ nikâhlı karısı ile cinsel ilişki kurmaya güç yetiremeyen kişi anlamında kullanılmıştır. Dul olan kadınla ilişki kuran amma bakire olanlarla ilişki kuramayan, başka kadınlarla ilişki kurabilen amma kendi karısı ile cinsel ilişki kurmaya güç yetiremeyen²⁹ veya nikâhlı karısı ile maktattan ilişki kurabilirken fercinden kuramayanlar Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mez-

27 Mahkemenin Nikâh (evliliği) sonlandırmakla ilgili davalara baktığında göz önünde bulundurması gereken mevzuat. K.C. yüksek mahkemesinin 28 nisan 2000 N5 normatif kararı N5., son düzenleme 31.03.2017 № 2.

28 Merginâni, *Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedi*, II, 273-274

29 Heyet, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, 522-524; bk. Şimşek, *İslam Hukukunda Erkeklerde Hastalık veya Kusur Sebebiyle Kadının Boşanma Talebi Hakkı*, s. 10.

heplerine göre innîn sayılmışlardır.³⁰ Çünkü nikâhlı karı kocanın helâl olan cinsel ilişkisi fercinden olmalıdır ve bu da kadının hakkıdır. Sahih nikâhlı koca, hanımını arzular, amma onunla cinsel münasebete güç yetiremiyorsa innîndir.³¹ Böyle durumlarda ve buna benzer başkada kusurlar olduğunda tarafların her biri boşanma davası açabilir ve bu durumu boşanmaya sebep olarak göstermeye hakkı bulunmaktadır.

D. Hapis ve Terk

Hapis, günlük hayattaki kullanımda “bir adamı veya başka bir şeyi/eşyayı bir yere kapatmak, belli bir müddet engellemek” anlamına gelmektedir, hukuk ıstılahında ise, “sanık olan veya suçlu olan birini, belirlenmiş bir mekânda alıkonulması hürriyetinin engellenmesi” anlamında kullanılmıştır.³² Hapse kapatılan kimşenin, özgürlüğünü kısmen kaybetmesi anlamında “Бас бостандығы шектеулі/ Özgürlüğü sınırlı”³³ nitelemesi yapılmaktadır. Nikâhlı karı kocadan biri, üç seneden fazla hapis cezası aldığında, diğer taraf mahkemeye boşanma davası açabilir. Kazakistan Cumhuriyeti Nikâh (karı koca) ve Aile Medeni kanunda “üç seneden fazla hapis cezası aldığında” ifadesi kullanırken, (17 md, 2. başlık. 4. fasıl.) Kazakistan Cumhuriyeti Medeni Kanunu (Özel Bölüm) ise, sadece “Hapis cezası” almasını yeterli görmüştür. (29. md.) Genel olarak baktığımızda ise, hapis cezası alan kişini nikâhlı olduğu eşine hem maddi hem manevi olarak zarar verdiğini varsaymaktadır. Bu nedenle, mahkeme boşanma kararı alırken hapis cezası nedeni ile açılan boşanma davasında, nafaka temininin sağlanmaması ve kaybolan şahsın üç sene geçmesi ile nikâhın sonlandırılmasını esas aldığı tespit etmiş bulunmaktayız. Güney Avrupa Ülkelerinde de benzer bir durum; olarak mahkeme kararı ile kesinleşmiş on beş sene hapis cezası almak boşanma sebebi sayılmıştır.³⁴ İslam Hukukunda hapis, modern hukuktaki gibi kapsamı dar tutulmamıştır. İslam Hukukunda hapis, bir insanın hürriyetinin elinden alınması olarak daha geniş anlamda kullanılmıştır.³⁵ İslam Hukukunda evli olan karı kocadan birinin hapis cezası alması veya tutuklanması, esir düşmesi boşanma sebebi olarak görülmemiştir. Bu konuda bir nassın bulunmaması bu hükme dayanak olmuştur.³⁶

30 İbn Nüceym, *Bahru'r-râik*, IV, 133; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtar*, V, 132-141.

31 Heyet, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, 522-524;

32 Bardakoğlu, *DİA*, “Hapis” XVI, 54.

33 Kazakistan Cumhuriyeti Ceza Kanunu, 1. md. 9. başlık.

34 Yiğit, “Boşanma ve Zina İlişkisi: Türkiye ve Avrupa Birliği Üye Ülkelerin Yasa Uygulama Örnekleri”, s. 218.

35 Ali Bardakoğlu. *DİA*, XVI, 54.

36 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 428.

Nikâhlı olanlardan birinin hapis cezası alması sonucunda, diğer taraf mahkemeye boşanmak üzere başvurabilir. Buna benzer kocanın evi terk ettiğinde ise Ebû Hanife ve Şâfiîye göre “Mefkûd” hükmü uygulanır. Mâliki mezhebine göre bu süre bir yıl veya daha fazla, Hanbelîlere göre altı aydan gün almış olması gerekir.³⁷ Bu süre nikâhı bozmak için değildir. Mahkemeye başvurmak içindir.

E. Hayata Kast, Kötü Muamele veya Onur Kırıcı Davranış

Kazakistan medeni kanununda nikâhlı olan tarafların biri ikincisinin hayatına kast etmesi, buna teşebbüs etmesi, intihar etmesine yardım etmesi gibi fiiller tarafların bir ailede yaşamasını imkânsız kılan durumlar olarak değerlendirilmiştir. (135. md. 2. başlık. 3. fasl.) Kötü muamele, nikâhlı olan tarafların birinin diğerini sözlü veya fiili rahatsız etmesidir. Günlük ilişkide kaba ve ağır sözler, vücudunda iz kalacak şekilde dövmesi veya Allaha karşı sözlü veya fiili bir hareket etmesine zorlaması gibi. Böyle bir durum Hanbelîler’in dışındaki üç mezhebin görüşünde boşanmaya doğrudan bir sebep saymamışlardır. Çünkü erkek evliliğinin yürüme-yeceğini anladığında doğrudan boşanmaya yetkilidir. Eşi ise mahkemeye aracığı ile onur kırıcı davranışların ve fillerin engelleye bilir³⁸ Ancak kötü muameleye maruz kalan kimse mahkemeye boşanma davası açabilir ve hâkimin de nikâhı bozması caiz görülmüştür.³⁹

V. NİKÂHIN BOZULMASI YASAK ve HÜKÜMSÜZ OLAN DURUMLAR/ZAMANLAR

A. Nikâhın Bozulması Yasak Olan Durumlar

Kazakistan Cumhuriyeti Nikâh ve Aile Medeni Kanunu’nda nikâhlı olan tarafların boşanmasına müsaade edilmeyecek durumlar tespit edilmiştir. Boşanmaları yasak olan durumları iki kısımda değerlendirmek mümkündür. Bunların birincisi tek taraflı boşanmanın kesinlikle yasak olmasıdır. Mesela “Boşanmak isteyen kocanın karısı hamile ise, doğum yapıp aradan bir sene geçmeden” (16. md.) hukuki olarak boşanmaları yasaktır. Böyle durumlarda boşanmayı ertelemek söz konusu olmaz. Aksine kocanın bu dönem içinde karısının ihtiyaçlarını karşılaması devlet gözetiminde olacaktır. Boşanma davası karısı tarafından açıldığında ise maddi ola-

37 İbn Kudâme, *el-Muğni*, VII, 576, 588.

38 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 429.

39 İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II,50; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VI, 524.

rak nafaka belirlenerek boşanma kararı çıkarabilmektedir (148. md.) İkinci olarak da mahkemeye boşanma davası açan tarafların isteği üzerinden bir ay geçmeden mahkeme karar çıkartmaz. (19. md) Nikâhlı tarafların biri boşanmak istemediğinde veya boşanmayı kabul etmediğinde, mahkemenin boşanma süresini altı aya kadar uzatmaya hakkı vardır. (20. md.) Bu süreç içinde taraflar barışmadığında veya kendi aralarında anlaşamadığında mahkeme boşanma kararını çıkarır. Tarafların ikisi aynı anda boşanmak istediğini ve birinin veya ikisinin de özel durumları olduğunu yazılı olarak mahkemeye bildirdiğinde, bir ayın geçmesini beklemeksizin mahkeme boşanmaları için hüküm çıkarabilir. (19. md. 3. fasıl.) İslam Hukukunda boşanmayı yasaklayan durum olmamakla birlikte hoş karşılanmayan bazı zamanları esas almıştır. Mesela, bir erkeğin eşini boşamak istediğinde “âdetli” iken nikâhı bozması dört mezhebe göre sünnete aykırı olmakla beraber geçerlidir.⁴⁰

B. Boşamanın Hükümsüz Olduğu Durumlar

Kocanın karısını boşaması, talak veya mahkemenin buna karar vermesi bazı durumlarda geçersizdir. Sarhoşun, baygın adamın veya zorlananın (mükreh) ve ölüm hastalığında olan birinin boşaması, vasfen geçerli olsa bile, aslen geçerli değildir. Bu konuyu mukayeseli olarak incelediğimiz hükümleri aktaracağız.

1. Zorlanan

Kazakistan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun 3. md. de zorlanan adamın durumu “insan sömürüsü” olarak değerlendirilmiştir. Devamında ise zorlanan adamın durumu şöyle açıklamıştır. “Kazakistan Cumhuriyeti yasalarının öngördüğü durumlar dışında, zorla çalıştırılması başka bir kişi tarafından tehdit edilen veya tehdit altında gönüllü olarak yapılmadığı herhangi bir iş veya hizmette kullanılması”dır. Kazakistan Cumhuriyeti Ceza Kanunu, 3. md. 1. başlık.) Nikâh ve Aile medeni kanununda boşanmaya zorlanan kimsenin imzaladığı evraklar ve evlilikle ilgili aldığı kararlar tehdidin geçmesi ile geçersiz ve önceki işlemlerin de hükümsüz olacağı bildirilmiştir. (25. md. 2. başlık.)

İslam hukuk terminolojinde zorlamayı ifade etmek üzere “ıkraḥ” sözü kullanılmaktadır. Anlamı; “mala, cana veya bir uzva yönelik yapılan, rızayı ve seçim hürriyetini veya şer’î yükümlülüğü ortadan kaldıran korkutma”⁴¹ halindedir. Karısını boşaması için tehdit edilen, malına veya canına zarar vermekle korkutulan ada-

40 Serahsî, *Mebisât*, VI, 16.

41 Merginânî, *el-Hidâye*, III, 275-279

mın boşaması Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebinde hükümsüzdür.⁴² Ebû Hanîfe ve bazı müçtehitlere ikrah altında yapılan sadece boşamayı geçerli saymıştır.⁴³ Delil olarak da “*Küçük çocuğun ve akıl hastasının dışında her boşama caizdir*”⁴⁴ hadisini göstermektedir. Diğer yandan Hanefî müçtehitleri boşanmaya zorlanan kimse- nin, şaka (hâzil) yapan adamın boşamasına kıyasla bunu temellendirirler. Şaka ile yapılan boşamada kişi, boşamanın lafzına kasteder, ama hükmü kastetmez. Aynı şekilde zorlanan da hükmün gerçekleşmesine razı değildir. Bu nedenle boşanma- da niyetin gerekmediğine işaret etmişlerdir.⁴⁵

2. Hasta

Boşamada kişinin aklı başında ve sözünden ne dediğinin tam anlaşılır olması şarttır. Bu anlamda hastalık boşamaya engel değildir. Ancak hasta adamın aklı başında olmadan veya ne dediği anlaşılmıyorsa, olayı kavrayamaz veya sözünün farkında olmadan boşanma ile ilgili sözleri kullanırsa, bu kişinin boşama isteği geçersizdir.⁴⁶ Kazakistan Nikâh (karı koca) ve Aile medeni kanununda “Kendisine, aile fertlerine ve topluma tehlikeli olan bulaşıcı hastalığa yakalanan veya hastalığın gizleyen kimselerin yaptığı evlilik sözleşmesi hükümsüzdür” (25. md. 3. başlık.) ifadesi yer almaktadır. İslam hukukunda bu konu daha çok boşanan karının mirasçı olup olmayacağı etrafında tartışılmıştır. Bu nedenle İslam hukukunda ölümcül hastalığa yakalanan adamın boşanma nedenlerin saymışlardır. Bu nedenler kendi iradesi olabileceği gibi mirastan mahrum etmek amaç ile de boşaya bilmektedir. Ölümcül hastalığı olan bir kimsenin kendi iradesi değil de mirastan mahrum etmek amacı olduğu ihtimali yüksektir. Böyle bir adamın talakını geçerli olarak kabul etmişse de, bazı önlemler alınmıştır. Kocasını hasta iken verilen ric’i talak ile boşayan ve iddeti bitmeden vefat ederse mirasçı olur. Boşama bâin talak ile gerçekleşirse Hanbelîler’e göre başka birisiyle evlenmedikçe, cumhura göre iddet içinde, Mâlikîler’e göre ise iddeti sona ersin veya ermesin, evlensin veya evlenmesin kocasına mirasçı olur.⁴⁷ Ebû Hanîfe’ye göre ise ölümcül hastalığa yakalanan akıllı başında ve ne dediğini bilen bir adam, karısını boşar ve karısı da iddeti bitmeden, adam vefat ederse eşi ona mirasçı olur.⁴⁸

42 İbnü’l-Hümâm, *Fethu’l-Kadîr*, III, 39.

43 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 366.

44 Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, III, 100.

45 Cassâs, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, II, 472.

46 İbn Kudâme, *el-Muğni*, X, 55-56; Serahsî, *Mebûsât*, V, 97.

47 Serahsî, *Mebûsât*, VI, 168.

48 Serahsî, *Mebûsât*, VI, 154.

3. Boşanma Hükümünün Sonuçlanamaması

Tarafların biri boşanma davası açtıktan sonra, mahkeme kararı çıkmadan önce vefat ederse boşanma gerçekleşemez. (K.C.C. K., 1072. md. 1. başlık.) Bu durumda evlilik birliği ölümle sona erdiğinden boşanma kararı verilmesi usul ve yasaya aykırıdır. İslam hukukunda talak verilmesi ile iddet süresi başlar. İddet süresi bitmeden kocası vefat ederse ölüm iddetin bekler.⁴⁹

VI. BOŞANMANIN ÖNLENMESİ VE DAVA KARARLARI

A. Boşanmada Önlemler

Kazakistan Medeni Usul Kanununa “Uzlaşma” maddesi 2017.12.12 eklenmiştir. Uzlaşma, gerçek veya tüzel şahıslar arasındaki anlaşmazlıkları önlemek amacıyla eklenmiştir. Bu anlamda nikâhlı olan karı kocanın aile içi anlaşmazlıklarını ortadan kaldırmak ve şiddet gibi boşamaya iten nedenleri önleme amacı gütmektedir. Açılan davanın konusunu, uzlaşma sağlanamayan ve uzlaşma sağlanabilen olmak üzeri iki başlık altında incelemek mümkündür. Bazı konularda taraflar arabuluculuk yapmak isterse bile mahkeme tarafından uzlaşmaya izin verilmez. Kazakistan cumhuriyetinin Ceza muhakemesi kanununun içerdiği konularda arabuluculuk mahkeme tarafından kabul edilmez ve bu usul kanuna elverişli değildir. (K. C. Medeni Usul Kanununu, 17 bölüm, 175. md. 2. başlık.)

Mahkeme sadece kanun çerçevesinde, nikâhlı olan tarafların biri boşanmaya elverişli olmadığı durumlarda, boşanma davasında tarafları uzlaşmaya gönderir. Mahkeme tarafların talep etmesi ile veya tarafların birinin veya mahkemenin özel girişimi ile boşanma davasını ileri bir tarihe alır. Tarafların uzlaşmaları için kanun çerçevesinde altı aya kadar mühlet tanır. Boşanma davasının birkaç defa ileri tarihe alınması mümkün, uzlaşmaları için verilen mühletin altı ayı geçmemesi gerekir. Bu süreçte koşulları ve makul gerekçeleri dikkate alan mahkeme, eşlerin veya bunlardan birinin talebi üzerine, uzlaşma için süre sınırını değiştirebilir ve sürenin bitimine kadar olan durumu değerlendirmeye hakkı vardır. Duruşmada hâkimin kararı sonunda KCMK'nın 429. md. 7. başlığı gereği karşı çıkılmaz ve itiraz şikâyeti kabul edilmez.⁵⁰

Uzlaşma, gerçek veya tüzel şahıslar arasındaki anlaşmazlıkları ve nikâhlı olan karı koca arasındaki anlaşmazlıklar baskı altında veya zorla olmamasını gerektiği

49 Bilmen, *Hukûk-ı İslamiye*, II, 375.

50 Mahkemelerin nikâhlı karı kocanın boşanma davası açtığında mevzuatın uygulanması hakkında, 10. başlık.

hakkında şart eklenmiştir. Uzlaşmada tehdit içeren cümleler olmaması ve tarafların uzlaşmaya onay vermesi neticesinde gerçekleşmektedir. Uzlaşmak sözle değil yazılı sözleşme ile yapılır. Bu sözleşme mahkemenin kayıt defterine yazılır ve uzlaşma anlaşması hâkim tarafından tasdik edilir. (K. C. M. Usul Kanununu, 17 bölüm, 175. md. 3. başlık.)

Tek taraflı açılan boşanma davalarında ve bazı geçimsizliklerden dolayı açılan boşanma davalarında taraflar “uzlaşma merkezlerine” gönderilir. 2017 yılında Kazakistan’da boşanma oranlarının çoğalması nedeniyle Yargıtay Başkanı J. Asanov 03.05.2017 yılından itibaren, Belediyeler tarafından uzlaşma merkezleri açıldığını ve boşanmak isteyenlerin öncelikle bu merkezlere gönderileceklerini bildirmiştir.⁵¹ Uzlaşma merkezlerinde tarafların anlaştıkları konular veya uzlaşmazlığa neden olan sorunlar gizli kalacaktır. (K. C. M. Usul Kanununu, 19. md.) Uzlaşma merkezleri tarafların mağdur olmasını önlemek amacıyla kurulduğunu ve mahkemelerin iş yükünün azaltılmasını sağladığını gözlenmiştir. Uzlaşma merkezler 2017 yılı sonu itibarıyla, Kazakistan’ın il ve ilçelerinde mahkeme binalarında hizmetlerine başlamış bulunmaktadır.⁵² Kazakistan Cumhuriyeti Medeni Usul Kanununda 17. bölümünde 174-182 maddelerinde uzlaşmanın resmi olarak kabulü hakkında şartları bildirmiştir.

B. Boşanma Davasında Karar

Nikâhlı olan karı koca anlaşarak boşanma kararı aldığında, Kazakistan medeni kanun çerçevesinde mahkemeye dava açarlar ve mahkeme nikâhlarını sonlandırabilmektedir. Mahkeme, boşanma davasını açan nikâhlı karı kocanın paylaşacak ortak malının ve on sekiz yaşına girmemiş çocuklarının olup olmadığına ve ikisi arasında boşanma şartlarının oluşup oluşmadığına bakar. (17. md. 1. başlık.) Şayet boşanmalarının önünde bir engel yoksa hâkim bir ay geçtikten sonra boşandıklarına dair hüküm çıkarır. (19. md. 3. başlık.) Mahkemenin iki tarafın isteği ile boşanma davasını bir aydan kısa sürede de gerçekleştirebilir. (19. md. 4. başlık.)

Boşamaya engel olan bu şartlardan biri olduğunda ise, boşanma davasında mal paylaşımı ve çocukların kiminle birlikte yaşayacağı kararı ile boşanma hükmü birlikte çıkmaktadır. Hâkim boşandıklarına dair hükmü kesinleştirene kadar ki zaman içinde davadan vazgeçebilirler veya durdurabilir. (25. md.)

51 <http://sud.gov.kz>

52 <http://sud.gov.kz>

1. Boşandığına Dair İspat Belgesi

Boşanma öncelikle devlet idaresini ve bulunduğu toplumu derinden etkilediği için boşanma belgesinin ispatı veya belgesi önemlidir. İslam Hukukunda boşanma sözlü bir beyana dayalı olduğu için ispat vasıtası olarak iki şahidin (Talâk 65/2.) hazırda bulunması boşanmanın şartlarından saymakla birlikte, şahitsiz boşanmaları da geçerli olarak görmüşlerdir.⁵³ Evlenme ve boşanmada İslam hukuku ispat vasıtası olarak şahidin bulunması gerektiğini şart olarak eklerken, medeni kanunlarda toplumun medeni ve örfi bir hadise olarak değerlendirmiş ve evlilik cüzdanı gibi boşanmada da boşandığına dair boşandığı hakkında ispat belgesi verilmektedir. Boşanma ispat belgesi günümüzde zorunlu bulunmaktadır.⁵⁴

Medeni kanundaki yazılı ispat vasıtası, İslam hukukunda şahitlerin şahade-ti ile gerçekleşmektedir. İslam hukukunda yazılı ispatın kabulü hakkında Kur'an Kerim'de *“Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığımız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aramızda adaletle yazsın. Hiçbir kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın; (her şeyi olduğu gibi) yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu) da yazdırsın, Rabbinden korksun ve Borcunu asla eksik yazdırmassın. Şayet borçlu sefih veya aklı zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın”* (Bakara 2/282.) ayetini gösterebiliriz. Şayet Peygamber zamanında yazmaya imkân olsaydı mutlaka yazdırırdı.

Medeni hukuk boşanma davasında sadece yazılı beyanı esas alırken, İslam hukuku hem yazılı hem sözlü beyanı esas almaktadır. Zira günümüzde sözlü beyanı yazılı beyana geçirme zarureti bulunmaktadır. Çünkü kocanın art niyeti ve suiistimal ihtimalini önlemek amacıyla sözlü beyanı yazıya geçirmek ve kayıt altında tutmak gerekir.⁵⁵

Kazakistan Cumhuriyetinin Nikâh (Karı Koca) ve Aile medeni kanununun 247. md. gereği, boşanma ispat belgesinde yazılacak maddeler şu şekilde sıralanmıştır:

1. İsmi, baba ismi, soyadı, doğum günü, ayı ve yılı ile birlikte doğduğu yeri, yaşı, vatandaşlığı, eğer nüfus cüzdanında gösterilse milliyeti.

2. Nikâhı (karı koca olmayı) bozmaya Devlet kaydı yapmasına neden olan evrak.

3. Nikâhı (karı koca olmayı) durdurulduğu gün.

53 Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 310; Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s. 292.

54 Erbaş, “Boşanma Örneğinde Dini Ahkâmın Kur'an ve Sünnet Işığında Güncellenmesi”, s. 25

55 Acar, *İslam Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, s. 300.

4. Nikâhın (karı koca olmayı) durdurulduğu hakkındaki akdin yazıldığı gün ve numarası.

5. İspat belgesini veren adamın ismi ve soyadı, babasının ismi.

6. Belge verildiği gün ve verildiği devlet dairesinin ismi.

7. Nikâhı (karı koca olmayı) durdurulduğu hakkındaki belgenin kodu ve numarası.

Eğer nikâh Mahkeme kararı ile boşanma gerçekleşirse, Nikâhın durdurulduğu hakkındaki belgede nikâhın bozulduğu hakkındaki mahkeme kararının meşru olduğu gün gösterilmesi şart.

VII. BOŞANMANIN HUKUKİ SONUÇLARI

Boşanmanın hukuki sonuçları, tarafların biri veya ikisi aynı anda boşanma davası açtığı anda, hâkimin de bunun üzerine boşanma kararı vermesi ile ortaya çıkacak olan hukuki sonuçlardır. Boşanma davası hukuken sonuçlandığında tarafları bağlayıcı birtakım sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu sonuçların bazıları hâkim tarafından belirlenir bazıları ise şahısların isteği üzerine ortaya çıkar. Mahkemenin boşanmaya kararı çıkartması için, tarafların şikâyet talebi Kazakistan Cumhuriyeti Medeni Usul Kanunu'nun 148. md.-e uygun olması gerekir.⁵⁶ Taraflar boşandıktan sonra kendi arasında çocuklarının hukuki sorumluluklarını paylaşması ve nafakasını kararlaştırması gerekir. Boşanmadan doğacak hukuki sonuçları İslam hukukundaki şartlar ile maddeler halinde ele alacağız.

A. Boşanmadan Doğan Kişisel Sonuçlar

1. Tekrar Evlenme İmkânının Bulunması

Kazakistan Cumhuriyeti Nikâh (Karı koca) ve Aile Medeni kanunu gereği evlilik akdi yapan erkek olsun kadın olsun sadece bir defa kanunen evlenmeye izin verilmiştir. (11. md. 2. başlık) İslam Hukukunda ise kadınların aynı anda bir kişiyle, erkeklerin ise aynı anda dört kadınla evlilik yapmasına izin verilmiştir. (Nisâ 4/3.) Medeni hukukta erkek ve kadın için, İslam hukukunda sadece kadın için evlilik bağının yani, iddet süresi sonlanmadan ikinci evlik atkını yapmasını yasaklamaktadır.⁵⁷

56 Mahkemelerin nikâhlı karı kocanın boşanma davası açtığı anda mevzuatın uygulanması hakkında, 2. başlık.

57 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 470.

Kazakistan Cumhuriyetinin Nikâh (Karı Koca) ve Aile Medeni kanununun 23. md gereği nikâh, boşanma davası açıldığı günden değil, boşandığı gündeki mahkeme kararının çıkması ile sonlanır. Mahkeme kararı boşanan tarafların nikâh akdi yaptığı bölgeye gönderilir ve boşanma ispat belgesi (246. md.) alana kadar tekrar evlenmesine izin verilmemiştir. (23. md. 2. başlık.)

2. Boşanma Sonucunda Taraflar Arasında Mirasçılık Sıfatının Kaybolması

Kazakistan Cumhuriyeti Medeni Kanunu 1070. md. 2. başlığındaki kanununa göre, mahkeme kararı ile boşanan veya beş sene ayrı yaşadığı ispatlanırsa, mahkeme kararı ile nikâhlı olmasına rağmen mirastan hak vermeye bilir.

Kazakistan Cumhuriyetinin Medeni Kanunu miras hakkı olanlara⁵⁸, miras davası açmaya hak tanımıştır. Bu hakkın kullanılması ancak davacının ölümü gerçekleştiikten sonra aranabilmektedir. Davacıların arasında eşi ile nikâh bağı devam etmesi gerekir. (33. md. 1. başlık.) Şayet açılmış bir boşanma davası varsa bu dava sonuçlanmadan kocasının vefat etmesi halinde eşi mirastan başkaları ile eşit hakka sahip olabilmektedir. Böyle durumlarda herhangi bir hukuksal işleme gerek kalmaksızın birbirlerinin yasal mirasçıları olurlar. İslam hukukunda talak verilmesi ile iddet süresi başlar. Boşama ric'i olsun bain olsun iddet süresi bitmediği için Hanefiler kadını mirasçı sayarlar. Ahmed b. Hanbel ise, ikinci evliliğe kadar mirasçılık hakkı verir ve bu konuda Mâlikiler bir şart eklemezler.⁵⁹

B. İslam Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları

İslam Hukukunda evliliğin sona ermesi, bir takım hukuksal sonuçlar doğurmaktadır. Hem hukuki hem ahlaki yönden ortaya çıkan bu sonuçlar, erkek ve kadını aynı anda bağlamaktadır. Bunların bazıları hak bazıları ise borç olarak bilinmektedir. İslam hukukuna göre boşanmanın gerçekleşmesi ile iddet, nafaka, evlenme engellerinin kalkması, çocuk bakımı ve terbiyesi en önemli neticeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Medeni kanunlarda ise sadece hukuki açıdan bakıldığı için boşama ile mal paylaşım ve çocukların nafakası on sekiz yaşına kadar ikinci tarafa yüklenmektedir.

58 K.C.C. K., 1061-1064. Maddelerinde Miras Hakkı olan kimseleri üç dereceli olarak bildirmiştir. Miras maddesine bk.

59 Bilmen, *Hukûk-ı İslamiye*, II, 375; Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 466.

1. İddet

Sözlükte saymak, beklemek, sayılan şeyin miktarı ve belirli bir sayı gibi anlamları olan iddet kelimesi İslam hukuk terminolojisinde şöyle tanımlanmıştır: Kocasını ölen veya belli bir sebeple boşanan kadının ikinci bir defa evlilik yapabilmek için zorunlu olarak beklemesi gereken süreye denir.⁶⁰ İslam hukukçularının çoğunluğuna göre iddet kadının gebe olup olmadığına bilinmesi veya sadece kocasının ölümünden sonra belli bir süre kocasının evinde beklenmesinden ibarettir.⁶¹ Evlilik akdi yapıldıktan sonra sahih halvet yani baş başa kalma durumu olmadan boşanan kadın iddet beklemez. (Ahzâb 33/49.) Bunun aksine kadın mehirin tamamını alması ve iddet beklemesi ile iddet nafakasını alması için, sahih halvet dediğimiz baş başa kalma veya zifafın gerçekleşmesi neticesinde, çocuğun nesebi kocasından olduğunu bildirmek için iddet bekler. Bazı durumlarda, İslam hukukunda erkek ikinci evlilik yapma bilmesi için kadının iddetininin bitmesini beklemek zorundadır. Boşandığı eşinin kardeşi ile veya bir nikâh altında olmaması gerekenler ve dördünü karısını boşayıp beşincisi ile evlilik yapmak istediğinde erkek de boşadığı eşinin iddet süresinin bitmesini beklemek zorundadır. Erkeğin iddeti deyince bu durumlar kastedilir.⁶² Boşanma kadının durumuna göre veya evliliğin sona erme şekline göre altı çeşit iddet süresi bulunmaktadır.

a. Talak Yolu İle Boşanan Kadının İddet Süresi

Talak yolu ile boşanan kadın, hayız görüyor, hamile değil ve evlilik akdinden sonra zifaf gerçekleşmiş ise üç temizlenme veya hayız süresince iddet süresi beklemesi gerekir. (Bakara 2/228.) Malikî ve Şâfîilerde bu sürenin hesaplanmasında kadının temizlik dönemleri, Hanbelî ve Hanefîiler'de ise hayız dönemleri dikkate alınır.⁶³

b. Kocasının Ölümüne Bağlı İddet Süresi

Kocasını vefat eden kadının nikâhtan sonra zifafının olup olmamasına veya hayız görüp görmediğine bakılmaz.⁶⁴ Kocasını vefat ettiğinde kadın gebe ise iddet süresi doğum ile son bulur. Gebe değilse dört ay on gün iddet beklemesi ayetle belirlenmiştir. (Bakara 2/234.)

60 Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 466.

61 Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 34; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, II, 823; Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 457.

62 Mevslî, *İhtiyâr*, III, 87.

63 Serahsî, *Mebûât*, VI, 40.

64 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 460.

c. Gebe Kadının İddet Süresi

Kadın kocası tarafından boşandığında veya kocası öldüğünde gebe ise, doğum gerçekleşene kadar iddet bekler. “*Gebe kadınların iddetlerinin sonu, çocuklarını doğurmalarıdır*” (Talâk 65/4.) ayeti bunu ortaya koymaktadır. Gebe kadın doğum tarihinden önce düşük yapacak olursa ve düşük yapma nedeni belli değilse iddet son bulur. Amma düşük yapma nedeni belli ise iddet süresi sona ermez. Böyle durumlarda gebe kadın boşanma aşamasında ise boşanma iddeti, kocası ölmüş ise ölüm iddeti bekler.⁶⁵

d. Hayız Görmeyen Kadınların İddet Süresi

Hayız görme yaşına girmeyen veya hayızdan kesilen kadın ile yaratılışı gereği hiç hayız görmeyen kadınların iddet süresi üç kamerî aydan ibarettir. (Talâk 65/4.) Çoğunluğa göre kadınlarda ergenlik çağının başlangıcı 9-15 yaş arasındır. Hayızdan kesilme yaşı ise Hanefîler’e göre elli beş, Şâfiîler’e göre altmış iki ve Hanbelîler’e göre ellidir.⁶⁶

e. Kocasını Kaybolan Kadının İddeti

Kaybolan ve yaşayıp yaşamadığı belli olmayan kimseye İslam hukukunda “mefkûd” denir. Evden çıkıp bir daha dönmeyen, yabancı ülkeye gidip haber alınmayan, savaşa katılır ve savaş bittiği halde kendisinden haber alınamayan kişiler kayıp statüsündedir. Kaybolan kimseden ümit kesildiği andan itibaren dört yıl beklenir ve karısı mahkemeye boşanma davası açabilir. Hâkimde kadına dört ay on gün ölüm iddeti beklemesini emreder. Hz. Ömer’in uygulaması bu şekilde olmuştur.⁶⁷

f. Evlenme Engellerinin Kalkması

Evli kadın mevcut kocası ile boşanmadıkça veya kocası ölmedikçe ikinci bir evlilik yapması veya bir erkeğin evli bir kadınla evlenmesi kesinlikle yasaklanmıştır. (Nisâ 4/24.) Erkeğin de evli olan karısının hısımları olan kız kardeşi ile evlenmesi yasaklandığı⁶⁸ gibi dördüncü karısının iddet süresi bitmeden bir başka kadın ile evlenmesi yasaklanmıştır. (Nisâ 4/3)

65 Bilmen, *Hukûk-ı İslamiye*, II, 375.

66 İbn Âbidin, *Reddül-muhtâr*, çev. Ahmet Davutoğlu, s. 279.

67 İbnü'l-Humâm, *Şerhu Fethi'l-Kadîr*, IV, 440.

68 Serahsî, *Mebûsât*, V, 137.

g. Çocukların Bakımı ve Terbiyesi

Nikâh akdinin sona ermesi ile hâkimin kararı neticesinde, tarafların biri çocukların bakımını ve terbiyesini üstlenmek zorundadır. Çocuğun bakımı ve terbiyesi, büyütülüp yetiştirilmesi, korunup gözetilmesi ve eğitilmesine İslam hukuk terminolojisinde “hidâne” denir. Hidâne bakımını üstlenenin yetki ve sorumluluğunu ifade eder.⁶⁹ İslam hukukunda hidâne hakkı öncelikle anneye tanınmıştır.⁷⁰

Kazakistan Cumhuriyetinin Çocuk Hakları medeni Kanunu 26. md gereği boşanan taraflar kendi arasında anlaşarak çocuğun bakımını üstlenir. Çocuk paylaşımı hakkında ihtilafa düştüğünde çocuğun genel haklarını koruyarak hâkimin takdiri ile kime verilmesi gerektiğine karar verecektir. Çocuk on yaşında ise hâkim çocuğun fikrine başvurmadan karar çıkartamaz. Çocuk on dört yaşına girdiğinde ise karar tamamen çocuğun isteğine bağlı verilmektedir. (67. md. 2. başlık.)

C. Medeni Hukukta Boşanmanın Sonuçları

Evlilik akdinin yapılması ile taraflar yaşamları ile birlikte maddi ve manevi güçlerini de birleştirmektedir. Bazı nedenlerden dolayı taraflar boşanmak zorunda kaldıklarında daha önce birleştirmiş oldukları yaşamlarını ve ekonomik güçlerini tekrardan kendi aralarında hakkı olanı almakla yükümlüdür. Boşanan taraflar önceki soyadlarına tekrar geçerler. Arada çocuk varsa nafakasını karşılamak zorundadırlar. Bu evlilikleri sebebiyle kurulmuş olan akrabalık bağının bozulması, başka bir evlilik imkânının doğması ve daha önce evlenmelerine mani olan hukukun ortadan kalkması gibi hukuki sonuçlar doğurmaktadır.

Kazakistan Cumhuriyetinin Nikâh (karı koca) ve Aile medeni kanununda boşanmanın hukuken sonuçlanmasına bağlı tarafların bazı yükümlülükleri ve görevleri bulunmaktadır. Mahkemenin kararı ile boşanan tarafların mal paylaşımı, boşanma nafakası, önceki soyadına geri dönme, vatandaşlıktan geri çevirme gibi hukuki sonuçlar bulunmaktadır.

1. Mal Paylaşımı

Kazakistan Cumhuriyeti Nikâh (karı koca) ve Aile Medeni kanununun 7. Bölüm, 32-38. maddelerinde nikâhlı tarafların ortak mal kullanımı ve paylaşımını

69 Bardakoğlu, *DİA* “Hidâne”, XVII, 467.

70 Mirgînâni, *Hidâye*, II, 37.

ele almıştır. 33. md. 1. başlığında “Nikâh akdi yapıldığı gün itibarıyla tarafların tüm geliri karı kocanın ortak mülkü olur”. 33. md. 2. ve 3. başlıklarında gelir kaynakları etraflıca anlatılmıştır. Bu nedenle noter tasdikli olan gayri menkul ve pahalı eşyaların alınmasında ve satılmasında nikâhlı tarafların imzalı izni ile gerçekleştirilmektedir. (34. md. 3. başlık.)

Boşanma konusu söz konusu olduğunda ise nikâh akdi yapıldıktan sonra edinen gayrimenkul ve değerli eşyaların paylaşılmasında taraflar kendi aralarında anlaşmalarında noter tasdikli paylaşım gerçekleşir. (37. md. 2. başlıkları.) Taraflar arasında anlaşmazlık olduğu durumlarda ise bu paylaşım ilgili kanunlar çerçevesinde mahkeme tarafında yapılır. (37. md. 3. başlıkları.) On sekiz yaşından gün almamış çocukları var ise, çocuğa ait olan eşyalar paylaşımına girmez, çocuk kiminle kalacaksa, onunla birlikte çocuğun kullanımındaki tüm eşyalar verilir. (37. md. 4. başlıkları.)

Tarafların birinin ortak mala zarar verdiği ispatlanırsa eşit paylaşım gerçekleşmez. Mal paylaşımı sadece boşanma ile değil, taraflardan birinin diğerinin haberi olmadan veya izni alınmadan şahıslardan veya bankalardan kredi alır veya borçlanır da bunu ödemeye güç yetiremediğinde, borcun kapatılması için de mal paylaşımı gerçekleşir. Bu mal paylaşımı boşanmadan da tarafların anlaşması ile mümkündür. (38. md. 1, 2, ve 3. başlıkları.)

2. Boşanma Nafakası

Kazakistan Cumhuriyetinin Nikâh (karı koca) ve Aile Medeni Kanununun 147. md. tarafların boşanmasından sonraki hayatlarında birbirlerine nafaka yardımı yapılması gerektiğini bildirmiştir. Nafaka ödemeyi reddeden veya taraflar arasında nafakanın ödemenmesi ilgili anlaşma olmadığı durumlarda nafakaya ihtiyacı olan ikinci tarafın mahkemeye dava açma hakkı bulunmaktadır., Buna göre çalışma imkânı olmayan, hamilelik döneminde veya üç yaşından küçük çocuğu olan ile on sekiz yaşından küçük engelli çocuğu bulunan kadının kocasından nafaka alma hakkı vardır. (147. md. 1, 2, ve 3. başlıkları.)

Nafaka miktarının taraflarca anlaşma yoluyla veya mahkeme tarafından belirlenmesi mümkündür. (148. md. 2. başlık.) Nafaka miktarı kocanın aylık geliri ve özel mal varlığı miktarına göre belirlenir. (149. md.)

Nafaka alan tarafın alkolik veya madde bağımlısı olması, bilerek suç işlemesi ve nikâh süresinin beş seneden az olması ve evinde uygunsuz davranışlarda bulunması tespit edilirse nafaka ödenmeyebilir. Bununla birlikte nafaka alırken eşi ikinci

evlik yaptığında ve 148 md. deki şartlar kalktığında mahkeme tarafından nafaka ödemesi durdurulur. (150. md. 1. başlık ve 1,2,3, şıklar; 2. başlık ve 1, 2, şıklar.)

Boşanan tarafların çocuklarının nafakasını ödemeye güç yetiremediği durumlarda çocukların öncelikli olarak on sekiz yaşına girmiş ve çalışan ve geliri olan anne baba bir öz kardeşlerinden nafaka almak için mahkemeye dava açmaya hakkı vardır.(151. md.) İkinci derecede dedesi ve ninesidir.(152. md.) Üçüncü derecede beş seneden fazla vakit evlatlığa alan anne babası ve anne baba ayrı 18 yaşından büyük çalışan ve geliri olan büyüklerinden nafaka talep edebilir. (152 ve 153. md.)

3. Vatandaşlık

Kazakistan Cumhuriyeti yabancıların yasal statüsü hakkında N2337, 19 Haziran 1995 tarihli Medeni Kanununu 14. md. gereği, Kazakistan vatandaşları yabancı ülke vatandaşları ile evlenebilir ve boşanabilir. (K C Yabancıların yasal statüsü hakkında N 2337, 19 Haziran 1995 tarihli medeni kanununu, 14. md.) Kazakistan Cumhuriyeti yasalarına ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak evlilik ve aile ilişkilerinde Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları ile aynı haklardan yararlanırlar. Kazakistan vatandaşının diğer memleketlerde, yabancı veya Kazakistan vatandaşı ile yapılan nikâhının Kazakistan'da geçerli olduğunu bildirmiştir. (KC Nikâh (karı koca) ve Aile medeni kanunu 244. md. 3 ve 4 başlık.)

Yabancı ülke vatandaşı Kazakistan vatandaşı ile evlenir ve aradan üç sene geçer, dördüncü senesinden gün alırsa vatandaşlık almaya hak kazanır. Evlilikleri dördüncü senesinden gün almadan boşanma davası açılır ve taraflar boşanırsa vatandaşlık hakkını kaybeder. (KC Vatandaşlığı hakkındaki kanun. 16. md. 1. başlık.)

Kazakistan Cumhuriyetinde dünyaya gelen çocuğun annesi veya babası Kazakistan vatandaşı ise, çocuk Kazakistan vatandaşlığını almaktadır. Yabancı bir memlekette dünyaya gelirse tarafların kararı ile Kazakistan vatandaşlığı alma hakkı vardır. Annesi ve babası başka memleketin vatandaşı veya hiçbir vatandaşlıkları yok ise, çocuk Kazakistan'da dünyaya geldiği için Kazakistan vatandaşlığını almaya hak kazanır.. Babası Kazakistan vatandaşı, annesi değilse Kazakistan vatandaşlığını alabilir, çocuk on dört yaşına girdiğinde ismini, soy ismini ve vatandaşlığını değiştirme hakkı vardır. (K C Vatandaşlığı hakkındaki kanun. 12. md.)

SONUÇ

İnsanlığın yaratılışından kadın ve erkeği kulluk açısından eşit yaratan Allah, hem kadını hem erkeği doğru yolu bulabilmeleri için akıl, kavrama ve başka imkânlarla donatmıştır. Kadın erkek ibadette, fitrat ve sorumlulukta eşit olarak yaratılmıştır. İnsanların üreyip çoğalmasını evlilik hayatına bağlamış, her iki tarafın tek amaçla sürekliliği esas alarak bunu yapmasını istemiştir. Bununla birlikte boşanmayı da şer'î olarak meşru görmüştür. İnsan yaratılış fitratı ile gelen sevgi üzerine kurulmuş küçük fakat sosyal hayatın en önemli ögesi ailedir. Aile, baba, anne ve çocuklardan oluşmaktadır. Toplumun temel ünitesi olan insan, hayata ailede açar; doğruyu ve yanlışı ayırt etmeyi ailede öğrenir. Bu nedenle, insanların insanlık yetenekleri, benliği, karakteri ailesi tarafından geliştirilmektedir. Yetiştirdiği ailenin küçük veya büyük olması bu kriterlerin değişmesine neden değildir.

İslam hukukunda boşanma ile ilgili maddeler Kazakistan medeni kanununda yazılan boşama gerekçeleri, boşanma engelleri ve boşandıktan sonra tekrar evlenmelerine ve buna benzer başkada maddeler ile mukayese edilerek değerlendirilmiştir. Bunlarla birlikte, Kazaklarda aile geleneğinin tarihi süreci, evlilikte ve aile içi gelenekler İslam aile hukukuna uygunluğu incelendi. Mahkeme kararı ile boşanmaları ile İslam hukukundaki “talak” hükmü yerini bulması, boşanma nafakası ve çocukların bakımı ve nafakasının ödenmesi, mirasçılık hakkının bulunmaması, boşanmayı gerektiren sebepler gibi maddeler iki taraflı incelenerek uygun olan durumlar tespit edilmiştir. Bu çalışmamızda öncelikle Kazakistan “Nikâh (Karı-Koca) ve Aile Hakkındaki Medeni Kanun” esas alınarak yazılmıştır. Kazakistanlıların yüzde altmış Müslüman olarak bilinmektedir. Bu nedenle toplumun genel ağırlığında Müslümanlar oluşturduğu için, İslam'ın ve devletin boşanma ile ilgili getirdiği temel hukukları her bir vatandaşın bilmesi temel hakkıdır.

Kaynakça

- Acar, İbrahim, “İddet”, *DİA, TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 2010, XVII, 467-471.
- ..... İslam Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi, Erzurum: Ekev Yayınları, 2000.
- Akıntürk, Turgut, Ates Karaman, Derya, *Türk Medeni Hukuku / Aile Hukuku*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 12. Baskı, 2010.
- Bardakoğlu, Ali, “Hidâne” *DİA, TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 1998. XIIIV, 469-471.
- ..... “Hapis”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 1998. XIV, 54-64.
- Bilmen, Ömer Nasûhi, *Hukukî İslâmîyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1967.
- Cassâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî (ö. 370/981), *Ahkâmü'l-Kur'ân*, çev. Mehmet Keskin, Ed. Avnullah Enes Ateş, İstanbul: İttisam Yayınları, 2018.

- Çin, Halil, *Eski Hukukumuzda boşanma*, Konya: Selçuk Üniversitesi, 1988.
- Çolak, Abdullah, *İslam Aile Hukuku*, Çorum: Öncü Basım Yayım, 2017.
- Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2016.
- Erbaş, Ali “Boşanma Örneğinde Dini Ahkâmın Kur’an ve Sünnet Işığında Güncellenmesi”, *DEÜ-İFD*, sy. 37 (2013/1), 25
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1. Baskı, 1998.
- Esad Muhammed Sâid es-Sâğirci, *Delilleriyle Hanefî Fıkhu*, çev. Halil Aldemir – v.dğr, İstanbul: Karınca Kitap, ts.
- Heyet, *el-Fetâvâ'l-Hindiyeye*, çev. Mustafa Efe, İstanbul: Huzur Yayınevi, 2004.
- Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin, *Aile Hukuku*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1971.
- Gözübenli, Beşir, “Mefkûd” *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 1998, XXVIII, 353-356.
- Haydar, Ali, *Risâle-i Mefkûd*, Konstantınıyye: Matbaa-i Ebüzziya, 1309.
- Özay, Hilal, “İslâm Hukuku Açısından Cinsiyet Değişirme”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (2016), 1-36.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz el-Hüseynî ed-Dimeşki, *Reddü'l-muhtâr 'alêd-Dürri'l-muhtâr*, Kâhire: Dâru'l-Fikr, 1307.
- İbn Kudame, Ebu Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed el-Makdisi, *el-Muğni*, Beyrut: Dâru'l-fikr, 1405.
- İbn Manzur, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mukerrem b. Ali el-Ensari, *Lisanü'l-'Arab*, Beyrut: Dâru Sâdir, 1410/1990.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubi el-Endelûsi, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, Mısır: Matbaatü'l-istikame, ts..
- İbnü'l-Hûmâm, Kemâluddîn Muhammed b. Abdilvâhid, *Fethu'l-Kadîr*, Mısır-Bulak: 1316/1898.
- Karaman, Hayreddin, *İslam'da Kadın ve Aile*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- ..... *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.
- Kâsânî, Ebu Bekir Alaaddin Ebu Bekir b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefi (ö. 587/1191), *Bedâiyü's-Sanâyi fi Tertîbi's-Şerâyi*, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1406/1986.
- Merginânî, Ebu'l-Hasen Burhânüddîn Ali b. Ebî Bekr, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-mübtedi*, Beyrut: Dâr İhyâi't-türâsi'l-Arabî, 1995.
- Mevslî, Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr*, çev. Celal Yeniçeri, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1. Baskı, 2011
- Serahsî, Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ahmed, *el-Mebsût*, çev. ve ed., Mustafa Cevat Akşit, İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2008.
- Şimşek, Recep, *İslam Hukukunda Erkekteki Hastalık veya Kusur Sebebiyle Kadının Boşanma Talebi Hakkı*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Yeni Ahit, Pavlos'un Korintoslulara Birinci Mektubu, 7/10. Matta, 19/9. Markos, 10/11,12.
- Yiğit, Talip, “Boşanma ve Zina İlişkisi: Türkiye ve Avrupa Birliği Üye Ülkelerin Yasa Uygulama Örnekleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sy. 46 (2017), 201-222,